

2018. 240 с.

5. Ладивір С. О. *Виховання гуманних почуттів у дітей. Дитина замовляє розвиток / за наук. ред. Т. О. Піроженко. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 168 с.*

6. *Реалії вибору дитиною соціально значущих цінностей: посібник / за ред. Т. О. Піроженко. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 64 с.*

7. Ладивір С. О. Родинні джерела духовності. *Дошкільне виховання. 2012. № 5. С. 9-13.*

Цветкова Ганна Георгіївна, м. Київ,

ORCID 0000-0003-1556-4856

Войтюк Ірина Вікторівна, м. Київ

ORCID 0000-0002-7615-1812

КОРЕКЦІЯ МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розглянуто питання сутності та змісту корекції мислення дітей старшого дошкільного віку, що ускладнено тим, що у розумово відсталих дітей ураження мозку є поширеним, дифузним. З'ясовано, що, порушення мають тотальний характер: не тільки у пізнавальних процесах, а у емоційно-вольової сфері та у сфері формування особистості. Зроблено висновок, що корекція мислення дітей старшого дошкільного віку з порушенням інтелектуального розвитку – це цілеспрямоване корекційне, диференційоване навчання та виховання з психотерапевтичним ефектом, максимальна стимуляція усіх мисленнєвих операцій. Розкрито специфічні принципи та основні методи корекції.

Ключові слова: *дитина старшого дошкільного віку, мислення, порушення інтелектуального розвитку, інтелектуальний дефект, корекційне навчання і виховання дітей з порушенням інтелектуального розвитку*

The question of the essence and content of the correction of thinking of older preschool children is considered, which is complicated by the fact that brain-impaired children are widespread, diffuse. It is found that the violations have a total character: not only in cognitive processes, but in the emotional-volitional sphere and in the sphere of personality formation. It is concluded that the correction of thinking of older preschool children with impaired intellectual development is a purposeful correction, differentiated learning and education with psychotherapeutic effect, maximum stimulation of all mental operations. Specific principles and basic methods of correction are revealed.

Keywords: *preschool child, thinking, intellectual disabilities, intellectual defect, correctional education and upbringing of children with intellectual disabilities*

Діти з порушенням інтелектуального розвитку – найскладніша та дуже важка категорія дітей, що потребує інтеграції в сучасний освітній простір. У таких дітей, соціалізація та адаптація до життя відбувається дуже своєрідно. На думку сучасних психологів «...кожна така дитина потребує спеціальної програми й методики навчання, участі в навчальному процесі необхідних фахівців, зокрема дефектологів, та певної обережності у виборі форм інтеграції:

повної, часткової, спеціального класу...» [4, с. 41].

Корекція мислення дітей старшого дошкільного віку з порушенням інтелектуального розвитку ускладнюються тим, що у розумово відсталих дітей ураження мозку є поширеним, дифузним. А це в свою чергу означає що, недорозвиненим є весь головний мозок, або значна його частина. Отже, можемо говорити про тотальність порушень не тільки у пізнавальних процесах, а у емоційно-вольової сфері та у сфері формування особистості.

Широко відомий Д. Ельконін вважав, що основними завданнями корекції розвитку дитини є дві речі: корекція відхилень в психічному розвитку на ґрунті створення оптимальних можливостей та умов для розвитку особистісного та інтелектуального потенціалу дитини та профілактика небажаних тенденцій особистісного та інтелектуального розвитку. Вчений виокремлював дві форми корекції: симптоматичну та каузуальну. Перша спрямована на симптоми відхилень у розвитку, друга – на джерела та причини відхилень. При цьому автор наголошував на пріоритеті корекції казуальної спрямованості, пояснюючи це тим, що симптоматична форма корекції іноді недостатня у зв'язку з тим, що симптоми відхилень у розвитку можуть мати різну природу, причини та психологічну структуру порушень у розвитку дитини [7].

Для нашого дослідження є вельми важливим, актуальними та знаковими погляди Л. Виготського, які спрямували подальший пошук шляхів, закономірностей, принципів корекційного навчання презентованої категорії дітей старшого дошкільного віку та визначили пріоритетні напрямки розвитку корекційної педагогіки на десятиліття вперед. Так, Л. Виготський сформулював ряд важливих положень, що відображають **закономірності** розвитку аномальної дитини:

- системність побудови людської психіки, що означає, що порушення однієї її ланки призводить до кардинальних змін у функціонуванні всієї системи;
- виокремлення зони актуального та ближчого розвитку дитини;
- твердження ідентичності основних чинників, що зумовлюють розвиток

аномальних та нормальних дітей;

- виокремлення в розвитку аномальної дитини первинних та вторинних відхилень, та визначення на цій основі важливих напрямків корекційної навчально-виховної роботи;

- зміна у дитини з розумовою відсталістю співвідношення між афектом та інтелектом [1, с. 58].

Для нас є вельми важливим у теорії Л. Виготського, що не заперечуючи біологічної природи дефекту, вчений вважав, що біологічний дефект, який викликав розумову відсталість, набуває у процесі розвитку дитини чітку соціально-середовищну та культурну обумовленість. Отже, якість цього середовища (повноцінне, неповноцінне) та культурного виховання є вельми значущим для розвитку особистості та мислення дитини з інтелектуальним дефектом. Воно може сприяти повній компенсації інтелектуального дефекту (при умові відповідного виховання) або приводити до подальшого ускладнення, обтяження та в перспективі до подальшої структуалізації. На думку вченого останнє виражається у вторинному дефекту в вигляді недорозвинення вищих психічних функцій (культурного примітивізму), третинних ускладнень-недорозвитку волі, «влади афекту над інтелектом», нашарувань четвертого порядку – недорозвиток особистості в цілому, а також ускладнень п'ятого, шостого порядків тощо.

Теорію Л. Виготського значно розширили сучасні педагоги та психологи Р. Боскіс, Т. Власова, Л. Головчиц, М. Земцова, С. Зикова, Ю. Кулагіна, Р. Левіна, А. Литвак, В. Лубовський, Н. Малофєєва, А. Обухівська, Т. Ілляшенко, Л. Солнцева, В. Синьов та інших, що дозволило розробляти методики, спрямовані на диференційоване навчання, виховання різних категорії аномальних дітей в тому числі з порушенням інтелектуального розвитку.

Важливим моментом корекції мислення дітей з затримкою інтелектуального розвитку є діяльність. Тільки в активній діяльності можливі позитивні зрушення. Цю тезу відстоював славнозвісний С. Рубінштейн. Вчений вважав, що «будь яка спроба вихователя «внести» у дитину пізнання та

моральні норми, обминаючи його власну діяльність, підриває підґрунтя здорового розумового та морального розвитку дитини та виховання його особистісних властивостей та якостей» [5, с. 77].

На думку О. Грабова, автора основ олігофренопедагогіки, корекція мислення дітей з інтелектуальним дефектом повинна включати оздоровчу роботу, свідомість навчання, індивідуальний підхід до дитини, структурну простоту навчального матеріалу, наочність та працю.

Корекцію як основу та особливість допоміжного навчання, розглядає Г. Дульнєв. Він вважає, що корекційний вплив процесів навчання та виховання розумово відсталих дітей найбільш ефективний тоді, коли він орієнтований на формування у дітей вищих форм психічної діяльності, логічного мислення, причинного обґрунтування їхньої предметно-практичної діяльності, мотивів їхньої трудової діяльності. Цікава думка вченого щодо розвитку дітей з інтелектуальними вадами: він під впливом корекційно-виховного навчання йде так би мовити зверху вниз: від виправлення недоліків найбільш складного, пізніше сформованого у дитини психічного процесу (логічного мислення) до виправлення недоліків інших форм психічної діяльності [3].

На думку академіка В. Синьова завдання корекції – забезпечення можливості адаптації дитини шляхом розвитку вищих психічних функцій, оптимізації ситуації розвитку, формування різних видів діяльності [6].

Ряд вчених, що займалися цієї проблемою, підкреслюють важливість корекційного впливу формуванням практичних навичок та вмінь. Корекційні педагоги, психологи вважають, що успіх адаптації дитини з порушенням інтелектуального розвитку до соціуму залежить від ступеня вираженості порушень окремих психічних процесів та функцій, від вікових та компенсаторних можливостей дитини, від характеру медико-педагогічного впливу. Ось чому важлива діагностична та корекційна робота на ранньому етапі онтогенезу. Чим раніше виявлено порушення тим ефективніше його подолання. Старший дошкільний вік – сенситивний період розвитку дитини в якому можливо просування та позитивна динаміка розвитку з опорою на

потенційні можливості дошкільника.

Аналіз усієї різнобарвної палітри поглядів на корекцію мислення дітей з порушенням інтелектуального розвитку приводить нас до висновку що це поняття достатньо широко та глибоко опрацьовано представниками вікової психології, педагогіки. Але найбільш детально воно розкрито у дослідженнях зі спеціальної педагогіки, де дефініція «корекція» – основоположне поняття.

З позицій корекційної педагогіки, корекція мислення дітей з інтелектуальними порушеннями – це повне або часткове виправлення або пом'якшення недоліків розвитку дитини з метою соціалізації їх у суспільство та задоволення потреб дитини у розвитку. Корекція інтелектуальних недоліків може здійснюватися на спеціально організованих заняттях переважно індивідуальних.

Отже, більшість дослідників вважають корекцію передусім психологічною та педагогічною допомогою та підтримкою дітям з порушенням інтелектуального розвитку. Узагальнюючи існуючі погляди щодо корекції розвитку дітей з особливими освітніми потребами, зазначимо що **корекція мислення дітей старшого дошкільного віку з порушенням інтелектуального розвитку – це цілеспрямоване корекційне, диференційоване навчання та виховання з психотерапевтичним ефектом, максимальна стимуляція усіх мисленневих операцій (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, критичність мислення), культурне зростання дитини в насиченому повноцінному освітньому середовищі, що може забезпечити успішне входження її в суспільство з залученням до усіх сфер життєдіяльності та навіть сприяти повній компенсації (частковому чи повному) інтелектуального дефекту.**

Корекційна робота з такими дітьми повинна мати **системний комплексний** характер в якій повинні бути задіяними фахівці різних напрямів: педагоги-дефектологи, логопеди, вихователі, медики. Корекція мислення дітей з порушенням розумового розвитку, психологічна допомога таким дітям повинна охоплювати і дорослих (вихователів, батьків), і дітей – всіх учасників

освітнього процесу. В цьому процесі корекційної роботи потрібно точно та правильно підібрати методи корекції відповідно до індивідуальних та психологічних особливостей кожної окремої дитини при умові врахування усієї клінічної картини патології, особливостей розвитку дітей та прогнозування діяльності.

Основними, **домінантними методами корекції мислення** дітей старших дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку є, на думку фахівців, **синтез словесних, наочних та практичних методів**. При чому перелічені методи застосовуються з врахуванням специфіки розвитку таких дітей. Так, потрібно пам'ятати, що мовлення у таких дошкільників формується з запізненням. Це означає, що на перших етапах корекції мовлення не може слугувати основним засобом передачі дитині суспільного досвіду. Як висновок, словесні методи не можуть бути ведучими на перших етапах навчання старших дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку. Але з іншого боку вони не можуть бути повністю виключеними з корекційного впливу. Підґрунтям корекції мислення старших дошкільників на цьому етапі їхнього розвитку є наочні та практичні методи з врахуванням специфіки розвитку малюків. Останнє розкриває великі можливості образотворчої діяльності для корекції мислення таких дітей про що мова піде в наступному розділі. Підкреслимо, що використовуючи **наочні методи**, педагогу необхідно пам'ятати, що увага таких дітей нестійка, тому в полі зору повинні бути тільки ті предмети, що відповідають меті заняття. Усе інше буде відволікати увагу дітей. Отже, наочність треба використовувати вельми обережно. При використанні **практичних методів** навчання старших дошкільників треба правильно та грамотно обирати засоби передачі дитині суспільного досвіду: словесний опис, або словесна інструкція, демонстрація (наслідування), вірєць, жестова інструкція, сумісні дії дорослого та дитини.

Отже, при корекції мислення старших дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку необхідно системно використовувати наочні, словесні та практичні методи навчання, але мовлення повинно підключатися

поступово.

У старших дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку на думку О. Грабова [2] спостерігається нерішучість, невпевненість, важкість в прийнятті рішень Тому дуже важливо та необхідно під час навчання таких дітей та корекції їхнього мислення застосовувати певні прийоми, що сприяють активній соціалізації такої дитини в суспільство. Правильно організована робота зі старшими дошкільниками може привести до вельми позитивних результатів.

Основними **прийомами** корекції мислення дітей з порушеннями інтелектуального розвитку В. Синьов, О. Кочерга вважають наступне:

- **контакт очей** – дивитися у вічі один одному. Дитина має потребу використовувати цей контакт для емоційного підживлення. Лагідний, розуміючий погляд дорослого – зменшує страхи, зміцнює почуття впевненості в собі;

- **фізичний контакт**- торкання дитини, прогладжування по голівці, легкі обійми;

- **пильна увага** – як важлива потреба кожної дитини, небадуже ставлення, турбота, готовність допомогти;

- **дисципліна** - як вміння додержуватися певного алгоритму діяльності, виконувати взяті на себе зобов'язання.

Отже, в результаті аналізу сутності та змісту корекції мислення старших дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку доходимо наступних висновків:

- корекція мислення дітей старшого дошкільного віку з порушенням інтелектуального розвитку – це цілеспрямоване корекційне, диференційоване навчання та виховання з психотерапевтичним ефектом, максимальна стимуляція усіх мисленневих операцій (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, критичність мислення), культурне зростання дитини в насиченому повноцінному освітньому середовищі, що може забезпечити успішне входження її в суспільство з залученням до усіх сфер життєдіяльності та навіть

сприяти повній компенсації (частковому чи повному) інтелектуального дефекту;

- специфічними принципами корекції дітей старшого дошкільного віку є часта зміна видів діяльності; повторюваність програмного матеріалу; перенесення отриманих знань, інформації, способів дій на інший матеріал; ігрова форма занять;

- основними методами корекції є наочні, словесні та практичні методи навчання. Їхнє використання повинно враховувати специфіку розвитку старших дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку.

Список літератури

1. Выготский Л. С. Собрание сочинений: в 6 т. *Основы дефектологии*. Москва: Педагогика, 1983. Т. 5. 368 с.
2. Граборов А. Н. *Очерки по олигофренопедагогике*: уч. пособ. Москва: Учпедгиз, 1961. 354 с.
3. Дульнев Г. М. *Основы трудового обучения во вспомогательной школе*: Психолого-педагогическое исследование: учебное пособие. Москва: Педагогика, 1969. 216 с.
4. Обухівська А. Г. Діти з порушеннями психофізичного розвитку: проблеми й освітні потреби. *Всеукраїнська газета «Психолог дошкілля»*, 2009. № 1. С. 42-47.
5. Рубинштейн С. Я. *Психология умственно отсталого школьника*: учебное пособие. Москва: Просвещение, 1986. 192 с.
6. Синьов В., Матвеева М., Хохліна О. *Психология розумово відсталої дитини*: підручник. Київ: Знання, 2008. 359 с.
7. Эльконин Д. Б. *Психическое развитие в детском возрасте*. Москва: Институт практической психологии, 1996. 649 с.

Чаплінська Юлія Сергіївна, м. Київ

ORCID 0000-0002-8105-8954

ПАРАСОЦІАЛЬНІ СТОСУНКИ: ДІТИ ТА РОБОТИ. ЩО ТРЕБА ЗНАТИ БАТЬКАМ?

В даній статті автор піднімає ряд важливих питань. Перше – дає пояснення поняттю парасоціальності та проявів даної взаємодія у діаді «дитина-робот». Друге – виокремлює та розкриває три напрямки світового досвіду досліджень у рамках взаємодії дітей та роботів. Третє – висвітлює роль медіапродукції у формування образу роботів у свідомості дитини та особливостей її ставлення до них. А також автор надає список ризиків у взаємодії «людина-робот», які медіавиробники формують через медіапродукції. Підсумовуючи надану інформацію автор формує список рекомендацій для батьків щодо поводження їх дітей з роботами.

Ключові слова: парасоціальна взаємодія, роботи, діти, медіапродукція.

In this article, the author raises some important questions. The first explains the notion of